

Onsdagen den 11 Mars.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

§ 2.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda:

Stats-Utskottet utlåtanden N:is 38—41;

Banko-Utskottets memorial N:o 6;

Lag-Utskottets utlåtanden N:is 12—14; samt

Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 11).

§ 3.

Till behandling förekom Stats-Utskottets utlåtande N:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse till Nyköpings stad af åtskilliga delar utaf Nyköpings gamla slotts område.

Efter uppläsning af Utskottets hemställan lemnades på begäran ordet till

Herr Helander, som anförde: Att jag icke finner mig belåten med detta utlåtande, lärer vara lätt insedt. Lika klart är det väl ej att äfven Stats-Utskottets ledamöter med detsamma äro missbelåtna, men så lärer väl detta bero derutaf, att de icke varit på ort och ställe. Jag tror mig eljest kunnat vara förvissad derom, att de med mig instämde. För att rätt kunna bedöma detta ärende torde det vara oeftergiftigt, att man är någorlunda förtrogen med de lokala förhållandena och några omständigheter, som med framställningen om disposition af platsen hafva sammanhang, hvarföre jag tillåter mig att i möjligaste korthet för en stund få vid dem mig uppehålla. Jag skall dervid icke befatta mig med den del af platsen, som är belägen utom sjelfva slottsområdet, ehuru dit

hörande, emedan jag funnit, att åtminstone några af dessa egostycken, enligt den Kongl. propositionen, icke är i fråga att uti upplåtelsen ingå.

Det gamla slottet ligger på en höjd, som dock ej är synnerligt betydlig, och som till en del hvilat på berggrund. Belägenheten är för öfrigt intill Nyköpingsån, som här är ganska bred och strid, så att lokalen från denna sida — som rättast torde böra benämnas den norra — är något svåråtkomlig. Härifrån utgår den yttre borgmuren, eller slottsvallen, mot vester, söder och till en del mot öster. Endast utanför södra slottsvallen finnas ännu lemningar af den fordna vallgrafven, hvilken graf nu är kärrartad och uppfylld af stillastående vatten, som, åtminstone sommartiden, i sanitärt hänseende är ett ganska farligt grannskap till staden. Icke utan stora kostnader kan denna djupt liggande vattenansamling bortskaffas, helst det är sannolikt att densamma står i förbindelse med i vallarna befintliga underjordiska gångar, hvilka jemväl äro vattenfyllda, så att man ej i dem kan intränga. Genom ett stort hvalf i vestra slottsvallen inkommer man inom slottsområdet; och leder härifrån en temligen bred körväg ungefär midt igenom samma område. Till venster om denna väg äro alla byggnader och ruiner belägna. Man har, jemte några mindre träbyggnader, först en del af slottsvallen, åt insidan nedrasad, så att det har sig svårt att på densamma uppkomma. Vidare den gamla borgen eller tornet, som sednast varit begagnadt till kronomagasin, och som snart nog torde komma att höra till ruinerna. Derefter inre borg- eller ringmuren, fullständig ruin och farlig att bestiga; några småskjul o. s. v., samt slutligen den fordna landskansli- och landskontorslokalen, i hvilken numera stadens arbetsinrättning är inrymd, och på hvilken Nyköpings stad gjort ganska betydande uppoffringar. Högra sidan af den omenämnda körvägen upptages mestadels af slottsvallen, som här är ganska bred. Denna vall är till yttersidan temligen bibehållen, ehuru stenar här och der äro nedrasade, men åt det inre är densamma alldeles raserad och i möjligaste mätto jemnad, så att en del nu brukas såsom åker, hvilken dock lär vara af svag beskaffenhet, såsom hvilande på en dylik grund. Det öfriga af vallen består af små kullrigheter, visserligen icke utan all vegetation, men af föga värde. På östra ändan af området är grästorfven, åtminstone delvis, borttagen, hvarförutom en mängd skräp blifvit här hopadt, så att det hela bildar en temligen oangenäm allmänning, som i sin mån bidrager dertill, att man, alldeles i motsats till hvad det eljest borde och kunde vara, ogerna sätter sin fot inom slottsområdet, hvilket område ligger helt nära stadens ångbåtshamn, och midt emot, samt endast på några hundra fots afstånd från stadens järnvägsstation, som man nu snart börjar anlägga.

Länge hafva stadens innevägnare varit betänkta på åtgärder för att få slottsområdet i ett väl behöfligt bättre skick. Väl har man förmodat, att en framställning om statens mellankomst icke kunnat annat än behjertas; men om derigenom möjligen de svåraste förhållandena skulle blifvit afhjelpade, är det likväl icke sannolikt, att detta kommit att ske i behöflig grad, hvarförutan man alltid kunde vänta att, utan noggrann tillsyn, förhållandena åter snart skulle försämrast. Man var derföre ense om nödvändigheten af att så tillställa, att staden kunde disponera platsen, mot skyldighet att densamma, med derå befintliga ruiner, väl vårda.

Häremot mötte dock två väsendtliga hinder, det ena bestående deruti, att platsen tillhörde landets jurisdiktion, hvarföre ock staden icke kunnat dit utsträcka sin polisuppsigt, och det andra deruti att området var statens egendom. Det var således ej möjligt att kunna något vidare åtgöra, förrän dessa hinder blifvit undanröjda, derom alltså särskilda framställningar gjordes. Den förra af dem afgjorde Kongl. Maj:t under loppet af år 1872, då så väl slottsområdet, hvilket gränsar intill staden, som ock åtskilliga andra lägenheter, hvilka, oaktadt deras belägenhet inom stadsområdesgränserna, likväl lydde under landet, blefvo staden underlagda. Om den senare framställningen är det Riksdagen nu har att besluta, i följd af proposition från Kongl. Maj:t, till hvilken proposition Stats-Utskottet olyckligtvis, såsom bekant, afstyrkt bifall.

Förutom nyss nämnda framställningar, hvilka från Nyköpings stadsfullmäktige utgingo, måste samme fullmäktige vara betänkta på äfven andra åtgärder för att befordra ändamålet, eller sådana som erfordrade ej obetydliga kontanta utgifter. Då man ansåg sig ej uti ifrågakomma fall böra uttaxera medel, återstod ej annan utväg än att söka bereda frivilliga offer för ändamålets vinnande. Man stiftade derföre en så kallad planteringsförening, hvars uppgift är att medelst planeringar och planteringar verka för stadens och dess närmaste omgifnings förskönande. Denna förening, i hvilken ingått en mängd samhällsmedlemmar af alla klasser, har utvecklats en storartad verksamhet, i den grad, att knappast något vidare, för det ändamål föreningen verkar, återstår att göra i staden och dess närhet, förutom i afseende å det gamla slottsområdet. Just som arbetena dit skulle kunna utsträckas, mötes stadens innevånare af den nedslående underrättelsen att Stats-Utskottet afstyrkt framställningen om platsens upplåtande till staden. Om det ock skulle förhålla sig så, som Utskottet antyder, eller att det är mera ovanligt, att kronan afhänder sig egendom, utan att derför förbehålla sig ersättning eller afgäld, så torde dock ett sådant förfarande vid detta tillfälle hafva fullt skäl för sig, på grund af det särskilda förhållande som här är för handen. Vanligen är det väl händelsen, att vid en dylik statsegendom icke är fästadt något historiskt minne, och att samna egendom i annans hand komma att för något särskildt behof användas, hvaraf den nye egaren bringar sig större eller mindre fördel. Här åter är hela platsen ett fast fornminnesmärke, som enligt Kongl. förordningen om dylika minnesmärkens fredande och bevarande af år 1867 icke kan af staten användas för något inkomstgifvande ändamål, utan måste det såsom forntida minnesmärke bevaras, hvarföre ock staten hvarken haft, har, eller skäligen bör kunna få någon inkomst deraf. Skulle, detta oaktadt, platsen kunna och böra mot ersättning afstås, så minskades derigenom stadens förmåga att ordna det hela, helst staden i allt fall förbundet sig att ersätta dem, som hafva nyttjanderätt, om ock ej fullt laglig, till vissa delar af området. För öfrigt må det erinras, att stadens afsigt är att vårda detta gamla minnesmärke och göra detsamma till en angenäm vistelseort, så att förhållandet icke vidare må förblifva sådant det för närvarande är, att både stadsinnevånarne sjelfva och främlingar nödvändigtvis måste afhålla sig från att besöka platsen. Staden kommer icke allenast ej att draga någon inkomst af upplåtelsen, utan måste tvärtom göra betydlig

upppoffring till en början och sedermera vidkännas en årlig utgift för underhåll och vård. Då denna vård, enligt åtagande, måste utsträckas till hela platsen och särskildt till ruinerna, så bör detta skäligen kunna betraktas som en årlig afgäld, hvars motsvarande belopp eljest drabbar det allmänna för ifrågavarande vård, som det måste åligger detta att lemna, derest stadens önskan nu ej uppfylles. För den händelse att Stats-Utskottets afstyrkande af den Kongl. propositionen skulle af Riksdagen godkännas, så skall ettdera inträffa, antingen att anslag måste lemnas för vård och underhåll af platsen, eller ock att dylikt anslag icke lemnas. Sker det förra, så synes det mig åtminstone, som om det allmänna alldeles onödigt gjort en, säkerligen ej obetydlig upppoffring, som kunnat undvikas och som framdeles måste återkomma. Sker det senare, så skall slottsområdet så småningom förvandlas till en enda storartad smuts- och skräphög, hvilket det till en del redan är. Jag kan svårligen föreställa mig, att staten med ett sådant exempel vill föregå de enskilde i fråga om vården af sina fasta fornlemningar, likasom jag må erkänna, att jag har svårt att finna mig vid den tanken, att en plats, vid hvilken äro fästade så pass många, gamla och betydande historiska minnen, skall komma att stå som en vanprydnad, för att ej säga skamfläck, för efterverlden.

Då till allt det nu sagda ytterligare kommer att samtliga auktoriteter och öfrige vederbörande, om ock i olika grad, tillstyrkt hvad Kongl. Maj:t föreslagit, hoppas jag, att Kammaren, med afslag å Stats-Utskottets förslag, bifaller den Kongl. propositionen i ämnet, derom jag alltså anhåller.

Herr O. B. Olsson: Jag har aldrig varit i tillfälle att besöka staden Nyköping samt bese den ifrågavarande platsen, och jag tror att detta är förhållandet med de flesta af Utskottets ledamöter. Utskottet har alltså, för att bilda sig ett omdöme i frågan, måst rätta sig efter de upplysningar angående densamma, som afgifvits af offentliga myndigheter och som finnas intagna i den Kongl. propositionen.

Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på ett af Konungens Befallningshafvande i länet afgifvet yttrande, deri Konungens Befallningshafvande omtalar, att den ifrågavarande jordrymden icke är alldeles utan sin nytta, i det nemligen åtskilliga vid cellfängelset i Nyköping anställda tjänstemän haft åt sig upplåtna vissa delar af densamma; i sammanhang hvarmed Konungens Befallningshafvande för sin del ansett, att, om den ifrågavarande upplåtelsen komme till stånd, samma tjänstemän vore berättigade att utfå någon viss årlig ersättning. Här af framgår ju tydligt, att platsen icke är så öde och ofruktbar, som man velat påstå. Under sådana förhållanden hemställer jag, om det kan vara klokt att för all framtid till staden Nyköping upplåta detta ganska vidsträckta område, som framdeles kanske behöfde anlitas till uppförande af till exempel byggnader för statens räkning eller till utbyte emot annan lämplig byggnadsplats.

Konungens Befallningshafvande har tillika upplyst, att den s. k. inre borggården vid slottet användes för Strömsholms stuteris räkning. Om den

den ifrågavarande öfverlåtelsen nu komme till stånd, blefve följden den, att staten måste anskaffa annan lämplig plats för stuteriets behof. Detta kunde nog icke ske utan kostnader, dem jag och öfriga ledamöter inom Utskottet ansett att staten i detta fall icke borde vidkännas.

Skulle man åter biträda Herrar reservanternes förslag och upplåta platsen till staden på sex månaders uppsägning, så möter en annan svårighet. Om nemligen staden finge dispositionsrätt öfver marken och derstädes verkställde åtskilliga anläggningar och planteringar till platsens försköning, så skulle det kunna hända, att staten, om den framdeles återkallade upplåtelsen, blefve nödsakad att med kanske rätt betydliga belopp ersätta staden de kostnader, densamma på platsen nedlagt.

Jag yrkar bifall till Utskottets utlåtande.

Herr Helander: Mot den ärade utskottsledamotens yttrande, att staten skulle framdeles kunna behöfva anlita denna plats antingen till uppförande af någon byggnad för statens räkning eller till utbyte mot annan lämplig byggnadsplats, ber jag att få återropa hvad jag förra gången, då jag hade ordet, till en del nämnde, eller att platsen i sin helhet är ett minnesmärke, som svårligen kan utan ändring i Kongl. Förordningen den 29 November 1867 angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande upplåtas för något sådant ändamål, som det af den ärade talaren nyss angifna.

Den ärade talaren återopade äfven den af Konungens Befallningshafvande i länet meddelade uppgift, att vissa vid cellfängelset i staden anställde tjänstemän hade åt sig upplåtna några åkerbitar, belägna inom ifrågavarande område, och han ville dermed visa att detsamma icke var utan nytta. Jag ber att härvid få fästa uppmärksamheten på, att nyssnämnde tjänstemän innehafva dessa åkerbitar utöfver stat och således icke med full laglig rätt, samt att staden icke desto mindre förklarar sig villig att för afträdande af dessa delar af området erlægga skäligen godtgörelse.

Hvad slutligen angår den plats, Herr O. B. Olsson omtalat såsom nödvändig för Strömsholms stuteris behof, vill jag blott erinra, att denna plats är den s. k. inre borggården, som omgifves af den inre ringmuren, en fullkomlig ruin, i hvars närhet det är vådligt att komma, och att följaktligen det närvarande förhållandet icke länge lär kunna fortfara.

Herr O. B. Olsson: Då jag förra gången hade ordet, glömde jag fästa uppmärksamheten på en anmärkning, som Konungens Befallningshafvande beträffande Nyköpings stads gjorda framställning afgifvit. Konungens Befallninghafvande har nemligen ansett "att de å den nya kartan med vissa litt. utmärkta delar, såsom icke tillhörande det egentliga slottsområdet utan annan Kronan tillhörig, under boställsrätt upplåten mark och för ändamålet mindre erforderlig, icke borde till staden upplåtas". Och då Konungens Befallningshafvande för öfrigt ansett, att staten icke borde utan särskild årlig afgäld afstå det ifrågavarande området, så tror jag Utskottet haft grundad anledning att yttra sig på sätt som skett.

Herr Helander: Jag ber att än en gång få uppträda emot den värde ledamoten af Stats-Utskottet. Konungens Befallningshafvande har visserligen anmärkt, att vissa delar af det ifrågavarande området, såsom varande Kronan tillhörigt, under boställsrätt upplåten mark, icke borde till staden öfverlätas. Men om dessa delar, hvilka blifvit å kartan utmärkta med vissa litt., är det ju icke fråga; de äro i den Kongl. propositionen särskildt undantagna från den mark, hvilken skulle till staden upplåtas.

Att Konungens Befallningshafvande föreslagit att området i fråga skulle mot en viss afgäld upplåtas, kommer sannolikt deraf, att Konungens Befallningshafvande icke hade sig bekant, hvad Kammarkollegium sedermera upplyst, att, då åtskilliga andra städer, exempelvis Eskilstuna och Westeras, fått sig beviljade dylika upplåtelser emot en viss afgäld och, hvad Eskilstuna beträffar, på sex månaders uppsägning, den mark, som till dessa städer öfverlemnats, utgjorts af boställsjord, hvilken icke kunnat upplåtas med samma fria dispositionsrätt, som den nu ifrågavarande, vid hvilken gamla minnesmärken äro förknippade. Nära samma förhållande eger nemligen här rum som i afseende å ett åt Göteborgs och Bohus läns landsting den 26 April 1870 upplåtet utrymme vid Bohus fästnings ruiner, för hvilket, i anseende dertill att det skulle användas för ett allmänt nyttigt ändamål, någon ersättning eller afgäld ej ifrågasattes.

Då jag med ledsnad finner, att min mening icke tyckes vinna något understöd inom Kammaren samt det ser ut som om Herr O. B. Olsson och sannolikt äfven öfriga ledamöter inom Kammaren, hvilkas åsigt han förfäktar, skulle snarare kunna gå in på Herrar reservanternas förslag, än lemna bifall till den Kongl. propositionen, ber jag att få ändra mitt förra yrkande derhän, att jag nu anhåller om bifall till reservationen.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de gjorda yrkandena framställde Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på antagande af det förslag, som Herr F. Brusewitz i sin vid utlåtandet fogade reservation afgifvit; och fann Herr Talmannen den förra af dessa propositioner vara med öfvervägande ja besvarad. Emellertid äskades votering, i följd hvaraf en så lydande omröstningsproposition nu uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 36,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, på det sätt bifallit Kongl. Maj:ts nådiga proposition, att upplåtelse till Nyköpings stad af nyttjanderätten till nu ifrågavarande område medgifves på de af Kongl. Maj:t föreslagna vilkor, men med skyldighet för

staden att detsamma till Kongl. Maj:t och Kronan, i händelse af behof, efter sex månaders uppsägning återlemna.

Voteringen företogs och visade vid rösternas sammanräkning 103 ja mot 56 nej, hvadan Utskottets hemställan alltså blifvit af Kammaren bifallen.

§ 4.

Herr Talmannen tillkännagaf, att Herr Isberg låtit ingifva ett så lydande läkarebetyg:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare Herr Härads höfding F. G. Isberg till följd af en svårare lungkatarr (Bronchitis acuta) icke bör under den närmaste tiden lemna sitt hem intygas härmed å aflagd läkareed.

Stockholm den 10 Mars 1874.

Oskar Th. Sandahl.

Med. Dr. och Prof.

§ 5.

Skedde föredragning af Stats-Utskottets utlåtande N:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående tillstånd för Stockholms stad att framgent disponera en Kongl. Maj:t och Kronan tillhörig egendom å Kungsholmen.

Härvid anförde

Chefen för Ecklesiastik-departementet Herr Statsrådet Wennerberg: Den Kronan tillhöriga egendom å Kungsholmen, hvarom i Kongl. Maj:ts proposition handlas, har i nära sextio år varit upplåten till begagnande af den för Stockholms stad och län gemensamma kurhusinrättning. Under denna tid hafva betydliga kostnader för inrättningens upprätthållande blifvit å egendomen nedlagda, isynnerhet i och för ofta återkommande och dyrbara reparationer å de på tomten befintliga byggnader. Emellertid har det visat sig under det sista tiotalet af år, att dessa reparationer blifvit allt mindre och mindre ändamålsenliga, hvarföre man önskat afhjelpa de ständiga och talrika olägenheterna genom nybyggnader. Men härvid har man mött svårigheter, emedan den upplåtelse, som år 1815 skedde, icke i så tillräckligt betryggande ordalag garanterar staden och länet full dispositionsrätt till denna fastighet, att staden och länet utan all fara skulle kunna derå anlägga nya byggnader. Derför aflät, på vederbörandes begäran, Kongl. Maj:t till 1870 års Riksdag nådig proposition, i hvilken åskades att *eganderätt* till fastigheten skulle åt kurhusinrättningen lemnas. Denna proposition blef dock afstyrt af Stats-Utskottet och vann icke heller bifall i någondera af Kamrarna. Deremot afgåfvos ganska många röster för ett inom båda

Kamrarne väckt förslag derom, att *dispositionsrätten* till denna fastighet allt framgent måtte upplåtas åt staden och länet.

Kongl. Maj:ts nu framlagda proposition står i närmaste öfverensstämmelse med berörda, af en betydande mängd ledamöter i båda Kamrarne omfattade mening, att nemligen sådan dispositionsrätt måtte för framtiden tillförsäkras staden och länet. Den nädiga propositionen skiljer sig härifrån blott deri, att dispositionsrätten skulle upplåtas endast åt staden, dock med vilkor, hvarigenom länets rätt skulle varda be- tryggad.

Stats-Utskottet har emellertid denna gång anført ungefär samma skäl för afslag å den Kongl. propositionen, som vid 1870 års riksdag. Utskottet har nemligen påpekat fastighetens dyrbarhet, dess för ändamålet måhända icke behöfliga vidd, samt den omständighet att, vid förekommande behof af tomtplats inom stadens område, det kunde vara godt för staten att ega något, som kunde bjudas staden i utbyte mot sådan plats. Hvad dyrbarheten af tomten beträffar, måtte den väl vara i hög grad beroende af dess disponibilitet. Men det torde vara föga troligt, att Riksdagen skulle finna sig af föregående beslut alldeles oförhindrad att använda denna tomt för annat ändamål, än nu är fallet. Tomtens värde torde derföre icke alltför högt böra uppskattas. Om dess för öfverflödig ansedda vidd skall jag senare yttra mig.

Kongl. Maj:ts proposition innefattar egentligen icke annat än en hemställan att få tolka den redan år 1815 gjorda dispositionen af denna tomt på så sätt, att kommunen kunde med trygghet derå verkställa nödig nybyggnad. Att nybyggnad åter verkliga är nödig och icke genom ytterligare reparationer kan ersättas, är -- ifall man icke genom besök på stället sjelf vill öfvertyga sig derom -- lätt nog att finna af föregående års revisionsberättelse.

Kurhuset härstädes har liksom öfriga kurhus skyldighet att, efter förmåga, kostnadsfritt mottaga sjuka från hela riket, men en annan omständighet gör denna saks samband med ett allmännare intresse ännu närmare, jag menar den alltsedan år 1861 rådande förbindelsen mellan kurhuset och Karolinska institutets undervisning. Institutet begagnar nemligen detta kurhus till substrat för undervisningen, och det lär väl icke vara Riksdagens mening att häri göra ändring. Ser man härpå, så måste man medgifva, att ärendet icke är af helt enkelt kommunalbeskaffenhet, utan att staten i detta fall har rätt mycket med sjelfva hufvudsaken att göra.

En del af denna tomt, nemligen den nedre, mot Mälarstranden, läter tillhöra staden, och det är å den motsatta öfre mot Handtverkargatan som de ifrågasatta nybyggnaderna borde anläggas. Under sådant förhållande inses lätt, att, i händelse fastigheten skulle vara större än för kurhusinrättningen är nödigt, likväl icke den mellan de båda nämnda delarne belägna remsa kan blifva af någon betydenhet vid ett utbyte eller en försäljning. Men om man besinnar huru på senare tider med skäl ansetts nödigt vid hvarje stort byggnadsföretag att skaffa ett fritt utrymme kring husen och huru sådant måste vara ännu nödvändigare vid ett sådant byggnadsföretag som det ifrågasatta, samt derjemte tager i be- traaktande, att hela tomten dock ej innefattar mera än vid pass två tunn- land jord, hvaraf ett icke obetydligt afdrag måste göras ned åt stranden,

skall man finna, att hela fastigheten är för kurhusinrättningen icke allenast önskelig utan äfven, om inrättningen skall blifva tidsenlig, väl behöflig.

Om Riksdagen afslår Kongl. Maj:ts framställning, kan jag icke finna, att någon ekonomisk vinst för staten deraf är att motse, emedan i så fall tomten troligen kommer att begagnas såsom hittills. För kurhusinrättningen åter vore detta till stor skada, enär det nuvarande oeffterrettighetstillståndet icke annat än genom nybyggnader kan afhjelpas, och slutligen skulle Karolinska institutet svikas i de förhoppningar, det under en tid hyst derom, att här få en klinik, som för undervisningen vore fullt ändamålsenlig.

Herr Lundström: För min del kan jag icke gilla det slut, till hvilket Utskottet kommit, och ej heller de skäl, på hvilka det grundat sitt utlåtande. Då jag emellertid ser en reservation försedd med temligen många underskrifter vara utlåtandet bifogad, hoppas jag, att, om saken bringas under ytterligare diskussion och erhåller tillräcklig belysning, denna Kammare skall fatta beslut i öfverensstämmelse med samma reservation, på sätt, efter hvad jag förmodar, Första Kammaren redan gjort eller kommer att göra.

Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har nyss fullständigt och sakrikt redogjort för hvarjehanda omständigheter, som med denna fråga ega sammanhang, men jag ber att icke dess mindre få taga de af Utskottet anförda skäl till afslag å Kongl. Maj:ts proposition under ytterligare granskning. Utskottet påminner först, hurusom ej mindre ett vid 1862—1863 års riksdag framställt förslag i detta ämne blifvit af Rikets Ständer afslaget, än äfven denna fråga vid 1870 års riksdag, då den jemväl, med anledning af en Kongl. proposition, förevarit, genom Kamrarnes olika beslut förfallit. Håri kan jag för min del icke finna ett faktum af beskaffenhet att inverka på saken i dess närvarande form. Såsom vi se af föreliggande handlingar var vid 1862—1863 års riksdag fråga om "öfverlåtelse och försäljning" af oftanämnda tomt och vid 1870 års riksdag om dess "öfverlemnande under full eganderätt". Intet sådant är nu ifrågasatt, utan något helt annat, som enklast uttryckes, på sätt som skett i Kongl. Maj:ts nådiga proposition sid. 11, der det heter: "hvad sjeliva hufvudsaken angår, sättes följaktligen nu icke något annat i fråga, än att åt den upplåtelse, hvilken egde rum år 1815, måtte gifvas en tolkning, som uppenbarligen öfverensstämmer med upplåtarens afsigt, om den än ej blifvit i fullt otvetydiga ordalag uttryckt". Vi hafva nyss hört en historik derom, huru tomten först af 1815 års Riksdag uppläts till kurhusinrättningen, men huru sedermera de ordalag, hvori upplåtelsen skett, ansetts vara så sväfvande, att Stockholms kommun icke vågar å tomten i nybyggnader nedlägga mera än $\frac{1}{4}$ million riksdaler. Detta må man icke förtänka kommunen, om man än har aldrig så stort förtroende till Riksdagen, att den fortfarande skall låta den gamla upplåtelsen hållas i helgd. Att Kongl. Maj:t för sin del icke funnit tvekan böra uppstå om rätta tydningen af upplåtelsen framgår bland annat deraf att i den nådiga propositionen å sidan 8 yttras:

“Ehuru någon tvekan svårligen kan ega rum derom, att ifrågavarande upplåtelse afsett, att tomten skulle icke blott tills vidare, utan så länge kurhusanstalt funnes å densamma inrättad, fortfarande få för nämnda ändamål begagnas, hafva likväl de myndigheter, hvilka det åligger att draga försorg om kurhusinrättningens uppehållande och förkofran, ansett önskvärdt, att de anledningar till en motsatt tolkning, som möjligen kunde anses ligga i de mindre bestämda ordalag, i hvilka upplåtelsen skett, blefve undanröjda, innan man skred till verkställighet af en ifrågasatt, af behofvet synnerligen påkallad, ombyggnad af kurhusets lokaler.” På detta sätt står egentligen frågan.

Utskottet anmärker vidare, att denna egendom skulle vara vida större, än som för det dermed nu afsedda ändamålet vore nödigt. Det låter visst ganska stort, när man uppskattar en jordareal i kvadratfot, men sker uppskattningen i tunnland, förekommer vidden ganska måttlig. Den utgör endast något öfver två tunnland, hvilket utrymme en hvar torde finna rätt behöfligt för ett sjukhus. En sådan byggnad lär icke lämpligen skulle beröfvas den tillgång på luft och ljus, som patienterna både under sjukdomen och tillfrisknandet behöfva. Se vi på andra sjukvårdsinrättningar i Stockholm t. ex. garnisonssjukhuset och serafimerlasarettet, finna vi dem i besittning af vida större tomter. Dessutom visas af handlingarne och den nys utdelade kartan öfver tomten, att den enda del deraf, som kan bebyggas, är den långt upp mot Handtverkaregatan belägna. Å öfriga delar är grunden för dålig för att med nödig trygghet kunna derpå uppföra så stora byggnader, som här äro i fråga. Skulle kronan för annat ändamål afsöndra någon del af tomten, måste det följaktligen vara en remsa inklämd mellan stadens strandplats vid Mälaren och förenämnda öfre del af tomten. En sådan remsa skulle naturligtvis blifva af ganska ringa värde.

Utskottet fäste sedermera uppmärksamheten derpå, att “Stockholms stadsfullmäktige förklarar staden villig att för anläggande af ett hofstall å artilleriplanen till Kongl. Maj:it och Kronan *mot skäligen ersättning* afstå några inom Ladugårdslands församling belägna områden” och tager sig deraf anledning att säga: “Då sålunda anspråk redan blifvit framställt på ersättning för utrymme, som på annat ställe inom Stockholms stad kan vara för staten behöfligt, har det syns Utskottet icke vara rätt välbetänt att nu utan ersättning till nämnda stad afträda staten tillhöriga, otvifvelaktigt ganska värdefulla tomter, helst erfarenbeten gifver vid handen att, då staten för ett eller annat ändamål behöft förskaffa sig tomtplatser inom hufvudstadens område, sådant icke kunnat ske utan betydliga uppoffringar.”

Jag känner verkligen icke hvar Utskottet hemtat denna erfarenhet; ty såvidt jag genom förfrågningar kunnat utröna, har det icke i minnet ifrågakommit att Stockholms stad skulle till staten afstå någon tomtplats; men skulle likväl så hafva varit förhållandet, så har det säkerligen icke varit förenadt med betydliga uppoffringar från statens sida. Denna jämförelse emellan det nys anförda fallet och det som nu föreligger synes mig i öfrigt ganska egendomligt; ty å ena sidan är det hela staten, som, för att uppföra ett hofstall och derigenom bereda en möjlig-

het att planera Helgeandsholmen samt derå uppbygga ett riksdagshus och ett bankhus, ifrågasätter att en kommun måtte upplåta en tomt, som för denna kommun är högst värdefull, derfore att den är belägen invid en rymlig och nyligen med mycken kostnad åvägabragt hamn: Nybroviken — å andra sidan är det Stockholms kommun som begär af staten att få disponera en tomt, icke under eganderätt utan endast under oqvald besittningsrätt, såsom hittills, för ett ändamål som är af största vikt icke blott för Stockholms stad och län utan för hela landet. Jag vill nemligen fästa uppmärksamheten vid det kända förhållandet, att från hela landet strömma årligen hit till hufvudstaden ett stort antal personer som här söka sin utkomst af tillfälligt arbete, och af hvilka måhända en icke ringa procent åtnjuta vård på denna anstalt och detta kostnadsfritt, för att icke nämna att personer från landsorten icke sällan resa direkte hit för att mera obemärkta undergå den behandling, som på ett sådant sjukhus lemnas.

Men det aldra viktigaste skälet har Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet nyss vidrört, och det är det inflytande som ett bifall eller afslag å den Kongl. propositionen skulle ega å den medicinska undervisningen i vårt land. Jag ber att få i detta afseende hänvisa till den fullständiga och mycket behjertansvärda utredning som i detta fall lemnas å sidan 11 i den Kongl. propositionen, men med hvars uppläsande jag nu icke vill besvara Kammaren. Det skulle mycket förvåna mig om Kammaren nu för sin del beslutar den, jag vill icke säga *orättvisa*, men egendomliga åtgärden att beröfva Stockholms kommun och län en rätt, hvaraf de varit i oqvaldt åtnjutande i nära 60 år. Följderna häraf skulle enligt mitt förmenande blifva ganska bedröfliga; ty Stockholms kommun blefve naturligtvis tvungen att, för att kunna erhålla en tillräckligt stor tomt, förlägga denna inrättning i någon af stadens utkanter, den medicinska undervisningen ej blott till stor svårighet utan till verkligt men.

Men å andra sidan finner jag reservanternes fordran vara ganska välbetänkt, då de begära att i Riksdagens beslut skall inryckas ett mera bestämdt vilkor derom, att den medicinska undervisningen må erhålla full trygghet att inom kurhuset åtnjuta sin rätt genom anordnande derstädes af en lämplig lärosal; och vid sådant förhållande samt på grund af hvad jag för öfrigt haft äran anföra, ber jag få påyrka att med afslag å Stats-Utskottets utlåtande, reservanternes förslag måtte bifallas.

Herr Huss: Äfven jag finner mig icke kunna biträda hvarken Utskottets skäl eller det slut, hvartill Utskottet kommit. Jag vill dock icke inlåta mig på den ekonomiska sidan af saken, på den större eller mindre sannolikheten att Stockholms stad skulle vinna eller staten förlora på affären, eller på den förhanden varande kollisionen mellan Stockholms stad och Stockholms län utan jag vill hålla mig till hvad som i denna fråga rör mig närmast, nemligen den medicinska undervisningens bästa, denna undervisning som förr vid så många tillfällen legat denna Kammar så varmt om hjertat. Jag vill icke heller fästa mig vid det ganska egendomliga skäl som Stats-Utskottet här framhållit nemligen att, emedan Stockholms stadsfullmäktige en gång nekat att utan ersättning afstå en tomt till staten, så skall nu Stockholms stad, om jag så får säga, *straffas*

för detta dess fullmäktiges dristiga tilltag — allt detta förbigår jag, för att endast yttra några ord om vigten af vården om den veneriska sjukdomen, för hvilken nu ifrågavarande anstalt är ämnad. Våra riksdagar nemligen hafva alltsedan år 1815 ansett det vara en vigtig statsangelägenhet att tillse det sådana, som med denna sjukdom äro behäftade, behörigen vårdas, och 1818 års Riksdag beslöt för sådant ändamål åtaga sig en särskild personlig bevilning, under namn af kurhusafgift, med förbindelse för hvarje så kalladt kurhusdistrikt att underbålla kurhusinrättning och utan afgift vårda dithörande sjuke. Då så är, har man ock måst tillse att det finnes skickliga läkare att tillgå för denna sjukdoms behandling, och det är för sådant ändamål som gällande föreskrifter för medicinska undervisningen stadga såsom vilkor för medicine licentiat-examens afläggande en viss tids tjenstgöring vid en klinisk anstalt för ifrågavarande sjukdom och det Kongl. reglementet för Karolinska institutet bestämmer att hithörande klinisk undervisning skall meddelas vid Stockholms stads och läns kurhus. Denna sjukdom lär man sig nemligen icke behandla genom läsning i böcker, utan dertill erfordras framför allt praktisk öfning. Undervisningen i denna del af den medicinska vetenskapen är i socialt hänseende af högsta vigt, ty om nödig kännedom i behandlingen af denna sjukdom saknas hos läkaren, kunna följderna för samhället blifva ganska betänkliga. Det är således så väl i den medicinska undervisningen som i det allmännas intresse jag talar. Om nu någon af Kammarens Herrar ledamöter behagar göra en promenad till kurhusinrättningen å Kungsholmen och se till i hurudant tillstånd några af dess byggnader äro, så tror jag han skall inse att detta tillstånd icke gerna kan länge få fortfara. Stadsfullmäktige hafva också behjertat detta samt förklarat sig vilja bygga ett nytt sjukhus för en kostnad af omkring 250,000 R:dr, under förbehåll allenast af oqvald besittningsrätt till tomten för all framtid så länge den användes till kurhusinrättning. Det ligger således både i mensklighetens och vetenskapens intresse att undanröjda det hinder som för realiserandet af detta nödiga företag förefinnes. Om nu Riksdagen afslår denna begäran, hvad blir då följden? Icke blir det Stockholms stad som kommer att lida derpå, ty staden har nog andra tomter, hvarpå den kan bygga; icke heller de sjuka, ty de kunna inlogeras annorstädes. Hvem kommer då att lida derpå? Jo, den medicinska undervisningen, det medicinska studiet. Stockholms stad torde antagligen besluta att förlägga kurhuset t. ex. vid Wollmar-Yxkullsgatan i utkanten af Södermalm eller vid Sabbatsberg i utkanten af Norrmalm, å hvilka ställen stora staden tillhöriga tomter finnas; sker detta, huru skola de medicine studerande då kunna begagna undervisningen i dessa aflägsna stadsdelar, öfver en fjerdedels mil belägna från centralstationen för den praktiska medicinska undervisningen, nemligen Kungsholmen? Följden blefve otvifvelaktigt att tjenstgöringen försvårades, och tiden för klinisk tjenstgöring i sin helhet förlängdes. Nu har just denna Kammare flera gånger påyrkat studietidens förkortande för medicine studiosi, men afslår Riksdagen nu den Kongl. propositionen, så blir denna tid förlängd i stället för förkortad, och således komme just motsatsen till hvad Kammaren förut önskat att inträffa. Studiitidens förlängning kommer att bero derpå, att tjenstgöringen vid den syfilitiska kliniken ej

kan fullgöras samtidigt med tjänstgöring å öfriga kliniker, utan måste ske ensamt för sig, under antagande af kurhusinrättningens förflyttning från Kungsholmen.

Jag har härmed velat påpeka det stora behovet för den kliniska undervisningen i denna sjukdom, att anstalten ligger de öfriga centrala sjukvårdsanstalterna å Kungsholmen så nära som möjligt, och på grund häraf yrkar jag att, med afslag å Utskottets hemställan, den dervid förgade af Första Kammarens ledamöter afgifva reservationen må bifallas.

Häruti instämde Herr *Nyblæus*.

Grefve Björnstjerna: Efter det sista anförandet har jag visserligen icke mycket att tillägga, men önskar dock yttra några ord då jag anser frågan vara af vigt icke så mycket för Stockholms stad som fasthellre för den medicinska undervisningen och icke minst derföre att det förefaller mig som om Utskottet ville framhålla den möjligheten, att Riksdagen nu skulle återtaga något som den förr en gång beviljat. Jag vill icke allt för länge uppehålla mig vid första tillkomsten af denna öfverlåtelse; det är tillräckligt att påminna derom att, när detta hospital år 1815 skulle inrättas, lemnade Rikets Ständer denna plats med derå befintliga åbyggnader att användas, som orden lydde, "till gemensam kurhusinrättning för Stockholms stad och län". Efter den värdering som då gjordes voro åbyggnaderna endast värda omkring 20,000 R:dr, men befunnos dessutom i så bedröfligt skick, att det erfordrades en kostnad af 30,000 R:dr för att sätta dem i brukbart stånd. När denna egendom sålunda af staten uppläts var det säkerligen ingen som icke antog att den i all framtid skulle af staden och länet få bibehållas, så länge den för det bestämda ändamålet användes. Jag vill förmoda att största delen af Kammaren ännu är af samma tanke, och stöder denna min förmodan på just den diskussion i ämnet som vid 1870 års riksdag fördes inom denna Kammare. Vilja Herrarne kasta en blick på nämnda öfverläggning skall det finnas att Stats-Utskottets då- och nuvarande ordförande, yttrade att han aldrig tänkt sig att denna upplåtelse någonsin skulle återgå; häri instämde sedan de flesta, som efter honom hade ordet. Detta förhållande oaktadt är det dock naturligt att Stockholms stad, innan den kostar på sig en så stor utgift, som den nu i fråga varande, vill hafva Riksdagens bestämda medgifvande om *oqvåd* besittningsrätt till egendomen, så länge som det vid upplåtelsen fästade vilkor uppfylles. Det är sålunda här fråga om ett förtydligande af 1815 års Riksdags beslut.

Hvad nu sjelfva byggnaden angår har den siste ärade talaren redan påpekat huru dermed står till; det är alldeles omöjligt att fortfarande begagna dem i det skick hvori de nu befinnas, liksom det är temligen gifvet att staden icke vill använda 253,000 R:dr på deras iståndsättande utan att vara förvissad om besittningsrätt till platsen. Detta hvad husen angå. En långt vigtigare fråga är den af den siste talaren framhållna. Vigten nemligen för den medicinska undervisningen att hafva hufvudstadens sjukvårdsinrättningar förlagda, såvidt möjligt är, nära hvarandra. Det var endast detta skäl som förmådde Stockholms stadsfullmäktige att underkänna Berednings-Utskottets nyligen aflemnade förslag att uppföra det nya kurhuset på en annan staden tillhörig tomt. Jag tillåter mig

vidare att upplysa det en af läkaresällskapet i och för denna fråga tillsatt komité, bestående af tre utaf stadens skickligaste läkare, på det bestämdaste förordat kurhusets bibehållande å sin nuvarande plats och i detta komitérades utlåtande förenade sig läkaresällskapet enhälligt. Under sådana förhållanden tror jag att Riksdagen borde betänka sig innan den så godt som tvingar Stockholms stad att uppföra det ifrågavarande sjukhuset å annan plats. Såsom jag nyss omnämnt befinna sig byggnaderna i sådant skick att de nu nödvändigt måste om- och nybyggas; kan man då icke få säker besittningsrätt till platsen, finnes ju ingen annan utväg för staden än att flytta anstalten till annat ställe, den medicinska undervisningen till största skada.

Jag tillåter mig nu öfvergå till de skäl, hvarpå Stats-Utskottet stödt sitt afstyrkande. Det första är att tomten skulle vara för stor. Jag förmodar att Herrarne alla ega tillgång till den planritning, som här blifvit utdelad. I förbigående vill jag anmärka ett litet tryckfel som deri insmugit sig. Der står nemligen antecknad vid en af byggnaderna att densamma uppförts på stadens bekostnad före 1815, detta bör naturligtvis rätteligen vara *efter* 1815, enär staden derförut icke var i besittning af tomten. Detta, som sagdt, i förbigående. Kasta vi nu en blick på denna ritning, finna vi dels att staten icke eger stranden och således icke har tillgång till sjön och den återtager tomten, dels att efter verkställd nybyggnad föga tomtutrymme kvarstår, såvida man icke lugger ned de nu befintliga planteringarne, så nödvändiga för de sjukas välbefinnande. Talet om det allt för stora tomtutrymmet torde derföre kunna förfalla.

Det andra skälet är det så ofta upprepade påståendet att, när fråga varit om att till kronan afstå något af stadens mark, staden haft allt för obilliga anspråk. Man har till exempel talat om hurusom, när det nya posthuset skulle byggas, staten fick betala tomten med ej mindre än 80,000 R:dr. Ja, mine Herrar, detta är sant, men det är att märka att det icke var staden som underhandlade med staten om nämnda tomt. Förhållandet var att staden som ville rifva ett gammalt fattighus införde en annons i allmänna tidningarne att hugade spekulanter derå egde anmäla sig. Postverket anmälde sig, bjöd mera än andra och köpte tomten. Staden har sålunda icke framställt någon fordran på staten i och för denna tomt, staten uppträdde helt enkelt som spekulant, och derföre kan man väl ej skäligen klandra *staden*. Jag ber dessutom få anmärka att så snart detta köp var uppgjort fann staden lämpligt att utvidga angränsande gata för att underlätta trafiken bredvid det blifvande posthuset. Staden exproprierade då en angränsande byggnad till ett pris af 21,000 R:dr. Om enligt förra egarens uppgift 6,000 R:dr härifrån afräknas för åtskilliga extra utgifter, uppgår dock inköpspriset för den till gata utlagda tomtdelen till 15,000 R:dr, det vill säga ungefär 10 R:dr kvadratfoten, eller 3 gånger mera än hvad staten betalade för posthusplatsen. Detta sista pris torde väl då icke kunna kallas obilligt. Slutligen har Utskottet påpekat att, när fråga uppstod om uppförande af ett hofstall på artilleriplanen, staden fordrade "skälig ersättning för tomten". Kan detta yrkande verkligen kallas obilligt. Jag tror det ej, helst den "skäliga ersättningen" torde inskränka sig dertill att staden i utbyte mot den gata och den dyrbara tomt den afstår kommer i besittning af en liten kronan tillhörig tomt i det framför artillerigården belägna högst ruskiga kvarter,

som staden beslutat låta afrödja och utlägga till en prydlig, med trädplanteringar försedd hamnplats.

På grund af hvad jag nu anført, och då jag icke kan finna det vara annat än billigt, att staten icke ryggar sitt en gång gifna löfte och således förhindrar ett företag, hvaraf hela landet har nytta, vågar jag anhålla att, med afslag å Utskottets hemställan, Kammaren ville bifalla reservanternes förslag.

Herr O. B. Olsson: Det förundrar mig alldeles icke att ej Stockholms stad och län vilja nedlägga en betydlig kostnad för att bygga på de ifrågavarande tomterna å Kungsholmen, ty i den upplåtelse som skodde år 1815 kan man icke upptäcka att någon viss tid är bestämd, hvarunder denna egendom må till det antydda ändamålet begagnas; det var icke bestämdt om denna rätt till tomtens begagnande skulle räcka 10, 15 eller 100 år. Då nu Stats-Utskottet föreslår att icke lemna bifall till den Kongl propositionen, så bör detta icke heller förundra någon, då man vet att hvarje län är skyldigt att utan statens mellankomst på egen bekostnad såväl anskaffa tomt som derå uppföra kurhus, och då staten under så många år hållit Stockholms stad och län både med tomt och byggnader, så kan man väl ej säga annat än att staten uppfyllt allan rättfärdighet härutinnan.

Då vid stadsfullmäktiges sammanträde den 4 sistlidne Oktober fråga väcktes att till staten afstå en tomt för uppförande af ett hofstall, då behagade stadsfullmäktige förklara att de ville medgifva sådant *mot skälig ersättning*, men nu kommer staden och begär att staten skall utan ersättning afstå en annan tomt till besittningsrätt för all framtid; för min del kan jag icke finna någon skilnad i ett fall sådant som detta emellan *besittnings-* och *eganderätt*. Denna skilnad ligger endast i orden och det kunde lika väl stått eganderätt som besittningsrätt för all framtid, det ena som det andra är hvad staten beträffar ungefär liktydigt.

På dessa skäl anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen, Friherre Åkerhielm: Jag har här hört den siste talaren försvara Stats-Utskottets utlåtande, jag har hört alla de Kammarens ledamöter, hvilka före honom hade ordet, yrka bifall till den reservation, som af fem Första Kammarens ledamöter inom Utskottet blifvit afgifven; för min del kan jag dock icke instämma hvarken i det ena eller det andra yrkandet.

Jag kan så mycket mindre instämma i reservanternes förslag som den gamla regeln icke bör förbises, att, der tvänne parter finnas, äfven den andra skall höras. Denna andra part är här Stockholms län, hvars rätt äfven är i fråga och hvars yttrande således jemväl torde få något gälla. Jag kan icke finna det vara riktigt att, på sätt reservanterne föreslagit, Stockholms stad skulle blifva ensam innehafvare af denna tomt, som ursprungligen upplåtits till *gemensamt* begagnande af staden och länet, och jag kan icke heller finna det vid reservationen införda vilkor tillfredsställande. Det heter nemligen: "att Stockholms stad må fortfarande besitta ifrågavarande tomt med derå befintliga, staten tillhörande åbyggnader, så länge tomtan användes till kurhusinrättning, *mot förbindelse för*

staden dels att på de villkor, som äro eller framdeles kunna blifva fastställda, å kurhusinrättningen upplåta plats åt sjuke jemväl från Stockholms län, så länge länet vill af sådan gemensam sjukvårdsinrättning sig begagna“. Dessa villkor, hvilka man förbehållit sig att få “framdeles fastställa“, kunna alltför lätt blifva af den beskaffenhet att Stockholms län, hellre än att underkasta sig desamma, snart nog afstår från den der rättigheten att begagna sig af stadens sjukvårdsinrättning, och i sådant fall är Stockholms läns rätt på ett sorgligt sätt tillgodosedd. Jag hoppas att Kammaren icke skall göra sig saker härtill.

På samma gång ber jag få erinra derom, att Utskottets förslag icke heller synes mig kunna bifallas, emedan det icke står väl tillsammans med innehållet af 1815 års Riksdags skrifvelse, der det heter: “ytterligare få Riksens Ständer i underdånighet anmäla, att de gifvit sitt bifall dertill, att den å Kungsholmen i Stockholm belägna egendom, som tillföre varit nyttjad till bräuvinsbränneriverk, men nu icke mera dertill begagnas, må, under förbehåll af Bankens panträttighet deruti, upplåtas till begagnande för den gemensamma kurhusinrättningen för Stockholms stad och län“. Ett bifall till Utskottets förslag skulle således, efter mitt omdöme, ur rättslig synpunkt hafva den påföljden att tvist kunde uppstå om huruvida Stockholms stad och län kunde beröfvas den nyttjanderätt till tomten, deraf de allt hitintills varit i oqvaldt åtnjutande.

Jag bör vidare nämna, att man synes göra sig saker till en missuppfattning, om man antager att det här gäller att icke bortgifva någon statens egendom utan vederlag, ty förhållandet blefve, så vidt jag förstår, om man bifaller Utskottets utlåtande, endast det, att väl behöfliga ny- och ombyggnader, hvilka staden och länet ej vilja vidtaga utan att vara tryggade i besittningsrätten, komme att på en allt för obestämd tid undanskjutas, och derpå blefve staden och länet i första hand, men ock den vetenskapliga bildningen i hela landet på längden lidande.

Ville man åter bifalla ett annat förslag, som jag skall taga mig friheten framställa, och som jemväl blifvit framlagdt i Första Kammaren, så skulle det gå an att återupptaga den fråga som, af Stockholms stadsfullmäktige väckt, äfven blifvit behandlad af Stockholms läns år 1873 församlade landsting, då detta förklarade sig villigt att i sin mån deltaga i kostnaden för byggnadsföretaget, och detta länets åtagande af en icke obetydlig utgift skola vi icke förbise i denna Kammare.

Med anledning af hvad jag sålunda anført tillåter jag mig att såsom mitt förslag framställa det Riksdagen ville medgifva:

“att Stockholms stad och län må fortfarande besitta, ifrågavarande tomt med derå befintliga staten tillhöriga åbyggnader, så länge tomten användes till kurhusinrättning för staden och länet.“

Skulle jag under överläggningens gång finna att detta mitt yrkande icke vinner bifall, ber jag, ehuru jag anser mitt förslag både billigt och rättvist, att få på förhand förklara att jag i valet och qvalet kan komma att antaga Utskottets betänkande.

Herrar *Silfverstolpe*, Friherre *Cederström* och *Öhlin* förenade sig uti Herr vice Talmannens anförande.

Herr Jonas Jonasson i Gullaboås: Sedan en ledamot af Stats-Utskottet haft ordet och yrkat bifall till Utskottets förslag, skulle jag helt enkelt kunna inskränka mig till att instämma med honom, men ber dock att få ytterligare tillägga några ord.

Jag vill visst icke bestrida behovet för Stockholms stad af den ifrågasvarande tomt; detta behof har nyss blifvit tydligen ådagalagdt af Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet, men då det visat sig, att, när staten för nybyggnader eller andra ändamål varit i behof af några platser inom Stockholms område, staten fått betala dessa platser allt för dyrt, tycker jag att staten ej heller bör utan någon ersättning upplåta åt Stockholms stad den för stadens räkning nu behöfliga tomt. Efter hvad vi alla känna, är Stockholms kommun ju ett ganska förmöget samhälle och mig förefaller det derföre, som om det skulle ligga under denna kommuns värdighet att emottaga skänker af staten. För öfrigt vill jag påminna om, att vi ju nu hafva på dagordningen frågan om bygandet af ett nytt hofstall, och det skulle således nu förefinnas ett alldeles utmärkt tillfälle för Stockholms stad att få göra utbyte af en till detta ändamål lämplig tomt emot den nu ifrågasvarande. Skulle Stockholms stad vilja göra ett sådant utbyte, har jag för min del ej något att deremot invända, men utan någon ersättning anser jag ej, att staten bör afhända sig denna tomt, och yrkar derföre också bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Rubenson: Den första fråga, som föreligger, när det gäller att afgöra ett ärende, är väl att ställa saken på sin rätta ståndpunkt. I det afseendet synes mig så väl Stats-Utskottet som den, hvilken ex officio försvarat samma Utskott, hafva begått ett stort fel. Genom hela detta utlåtande skimrar tydligen fram, att man velat betrakta frågan blott och bart såsom en affär emellan Stockholms kommun och staten. Att så icke är, derpå hade vi nyss ett tydligt bevis då samtliga, jag tror åtminstone att det var samtliga, representanter från Stockholms län reste sig och instämde i Herr vice Talmannens yttrande. Den af dem hyllade mening är dock sådan, att jag, såsom representant för Stockholms stad och, efter hvad jag förmodar, äfven mina medrepresentanter för denna kommun, måste förklara att, likasom länets representanter nyss uttalade det de hellre än ett bifall till reservanternes förslag vilja hafva ett rent afslag, vi önska afslag å den Kongl. propositionen och att det må förblifva vid det gamla, hellre än att det förslag, till hvilket Herr vice Talmannen yrkat bifall, skulle blifva antaget. Det egendomliga förhållande, hvori staden och länet nu under 60 år stått till hvarandra, nemligen att de varit sammankopplade såsom de siamesiska tvillingarne och ej kunnat bringas åtskilds, detta sextioåriga elände hade man hoppats nu skulle taga slut. Just det från stadens synpunkt mindre tillfredsställande uti detta förhållande har gjort, att, vid frågans föregående behandling hos stadens myndigheter, den mening uttalades af mängden, att man icke borde ifrågasätta en hemställen hos Kongl. Maj:t om tryggad besittningsrätt å tomt. Det Utskott, som har att bereda ärendena till handläggning hos stadsfullmäktige, ansåg, att denna gemensamhet emellan Stockholms stad och län icke längre borde uppehållas, utan föreslog derföre, att man icke skulle ingå till

Kongl. Maj:t med en sådan hemställan, utan uppdraga åt vederbörande myndighet att genast gå i författning om att skaffa en annan tomt för ändamålet, på det att staden skulle blifva herre i sitt eget hus. Denna mening vann visserligen icke pluralitet hos stadsfullmäktige, men, om jag ej misstager mig, afgåfvos 25 röster för densamma, således en ganska stor minoritet.

Hvad beträffar Stats-Utskottets sätt att taga denna sak, så förefaller det mig, som om Utskottet velat göra ett anlopp uti den rätta riktningen, då Utskottet nemligen vid handläggning af frågan kommit att tänka på Karolinska institutet. Det var efter min uppfattning fullkomligt rätt, ty från statens synpunkt är frågan i detta hänseende ovilkorligen af mycken vikt, enär följden af ett bifall till Stats-Utskottets förslag högst antagligen skulle blifva den, att Stockholms stad byggde sitt hufvudsakliga kurhus på ett så aflägsset ställe, att den medicinska undervisningen deraf icke finge någon nytta. Man skulle då komma under fund med, att man för ett mycket billigt pris kunde hafva fått en förmån, som man sedermera får köpa dyrt, då man nödgas skaffa sig en ny klinik, för hvilket ändamål denna tomt då icke lär vara att tillgå för staten, ty oaktadt Stockholms stad icke lär finna med sin fördel förenligt att nedlägga några större kostnader på den ifrågavarande tomten, utan bygger sitt egentliga kurhus på annat håll, kommer staden det oaktadt nog att bibehålla några af de gamla byggnaderna för en del patienter, men blott sådana hvilkas sjukvård icke kan lända den medicinska undervisningen till någon nytta, och följden af bifall till Stats-Utskottets förslag blir således den, att staten ändock icke återfår tomten, åtminstone icke utan en rättegång derom. I olikhet emot Herr Ola Bosson Olsson tror jag sannerligen icke, att en domstol skulle kunna förklara Stockholms stad och län förlustige besittningsrätten till denna tomt, derföre att den parten, som upplåtit densamma, icke längre vill stå vid sitt en gång afgifna löfte.

Slutligen vill jag betrakta saken från en annan ännu viktigare synpunkt, nemligen helt enkelt från hvad statens heder fordrar. Staten har en gång sagt, att den till Stockholms stad och län upplåter denna tomt. Fråga har uppstått att å tomtens uppföra dyrbara byggnader och derför begär man, att besittningsrätten må förklaras så, att den blir mera trygg. Då nu hittills icke någon ansett det ens kunna sättas i fråga, att den besittningsrätt, som man en gång lemnat, skulle kunna återtagas, så synes det mig verkligen vara högst egendomligt, att nu, då regeringen kommer och begär att bekräftelse skall lemnas på det löfte, som staten för 60 år sedan gifvit, så att staden måtte vara fullkomligt säker på att den ej riskerar blifva bortkörd från tomten, man nekar att nu gifva denna förklaring, men antyder, att blott staden vill betala någorlunda bra för en dylik förklaring, så vill man tänka derpå. Det är verkligen en hederssak för staten att icke förfara på sådant sätt, och jag yrkar derföre bifall till det af reservanterne framställda förslag.

Herr Liss Olof Larsson: Det är en temligen lång historia med denna fråga, som vid flera föregående riksdagar varit före, men alltid framkommit under olika former. Följer man gången af denna frågas utveckling, så måste man komma till den slutsatsen, att regeringen verkligen

föresatt sig att göra sig af med den ifrågavarande tomten på ett eller annat sätt. Den försökte först vid 1859—1860 års riksdag, då en Kongl. proposition framlemnades om att en del af tomten skulle upplåtas för allmänna barnhusets räkning. På den tiden hette det nemligen, att tomten vore för kurhusets behof alldeles öfverflödigt stor; och att derföre äfven en del deraf kunde utan skada upplåtas åt barnhuset. Villkoret för en sådan upplåtelse var emellertid, att direktionerna för dessa båda anstalter skulle kunna komma öfverens med hvarandra om tomtens gemensamma användande, men en sådan öfverenskommelse kunde ej träffas och frågan fick derföre förfalla. Vid 1861—1862 års riksdag kom åter en Kongl. proposition, hvaruti man, med anledning af att dessa båda direktioner icke kunnat komma öfverens, hemställde till Riksdagen om en försäljning af tomten, vare sig till Stockholms stad eller enskild person. Riksdagen fann det dock då vara bättre att hafva tomten kvar och den Kongl. propositionen blef äfven då afslagen. Man hade kanske då i friskt minne en ungefär lika fråga vid 1848 års riksdag, då äfven till behandling förevar en Kongl. proposition om att afstå en mycket stor tomt, det så kallade Jaktvarfvet, äfven beläget på Kungsholmen, hvilken då förklarades icke vara behöflig för staten, men Riksdagen afslög den Kongl. propositionen, under förklarande att tomten framdeles kunde blifva behöflig för statens ändamål, och det dröjde icke heller länge förr än man fann, att tomten var högst nödvändig för statens behof, och med den erfarenheten i minne lög det nu nära till hands, att Riksdagen icke heller borde släppa bort en tomt, som framdeles kunde vara behöflig för statens räkning. Nu fick frågan hvilat till 1870 års riksdag, då det åter framlades en Kongl. proposition om att Stockholms stad skulle få köpa denna tomt för en mycket ringa summa emot hvad den verkligen var värd. Det är att lägga märke till, att den Kongl. propositionen då icke innehöll någon bestämmelse om att Stockholms stad och län skulle vara skyldige att fortfarande hafva kurhuset på denna tomt, utan de skulle få använda tomten till hvilket ändamål som helst. Nu deremot är detta hufvudskalet hvarför vi skulle lemna bort tomten, ty — säger man — kurhusets bibehållande på ifrågavarande tomt är alldeles nödvändigt för Karolinska institutets skull — och den erfarenheten har man således vunnit först sedan 1870 års riksdag. Sedan Kongl. Maj:t vid 1870 års riksdag begärt att få sälja tomten till Stockholms stad för — om jag minnes rätt — 39.000 R:dr och Riksdagen derpå svarat, att tomten vore mycket mera värd, hvadan den då gjorda framställningen af Riksdagen icke kunde bifallas, så kommer man nu och begär att vi skola skänka bort den för intet. Man tyckes tro att vi skola vara mycket föränderliga, under det att Regeringen varit fullt konsekvent uti att söka göra utaf med denna tomt, men jag hoppas, att Riksdagen äfven skall vara lika konsekvent uti att afslå, så länge det kommer propositioner i den riktningen.

Man har åberopat 1815 års Riksdags beslut i denna fråga och det vill man nu tolka så, att Stockholms stad redan har obestriddlig besittningsrätt till denna tomt, men nu blott vill hafva bekräftelse derpå. Då kunde man ju komma den ena riksdagen efter den andra och begära ytterligare bekräftelse, men hvartill skulle det väl tjena, om, såsom en

talare sagt, man verkligen kunde processa sig till att få besittningsrätt erkänd för alltid? Jag tror för min del, att Riksdagen är uti sin goda rätt att återtaga tomten, när den så för godt finner.

En ny tvist har nu kommit till, hvarom man ej vetat af något förut, i det att nemligen Stockholms stad och län nu kommit i lufven på hvarandra. Detta gläder mig, ty på så sätt kan det möjligen hända, såsom jag hoppas, att vi få en ny bekräftelse på sanningen af det gamla ordspråket, som slutar, "så får bonden sin ko igen".

Man säger nu, att de gamla byggnaderna för kurhusets räkning äro så dåliga, att man är nödsakad att göra nybyggnader, men derifrån förhindras de om vi ej skänka dem denna statens dyrbara egendom. Jag tycker, att man ganska lätt skulle komma från den saken, om Stockholms stad och län, såsom andra län och städer, köpte sig en tomt för ändamålet; och jag befarar ej att man, såsom talare från stockholmsbänken nyss yttrade, skall förlägga kurhuset så långt från staden, att läkarebildningen vid institutet skall lida deraf, ty med detta uttalande torde icke vara så allvarligt menadt, utan föreställer jag mig, att man dermed blott velat skrämma oss, ty staden har lika stort intresse som staten af att denna inrättning ej skiljes alltför långt från staden och de öfriga sjukvårdsinrättningarne.

Det är redan förut nämdt, att tomten är för kurhusets behof öfverflödigt stor; nu säger man deremot, att den fullkomligt behöfves. Jag känner ej, huru stor utbredning den sjukdom, som på ifrågavarande inrättning behandlas, har, men har heller ingen anledning att tro det densamma tilltagit så sedan 1859, att hela den tomt, som då skulle räcka till både för kurhuset och barnhuset, nu skulle vara erforderlig endast för det förra, men jag fick nyss den upplysning, att tomten skulle användas till en fin parkanläggning, af hvilken man kunde njuta under sommaren. Skulle meningens verkligen vara, att Stockholms befolkning under sommaren skulle gå och promenera på kurhusgården? Det hade jag väl icke trott skulle blifva händelsen.

Jag finner för min del intet skäl, hvarföre Stockholms stad skulle vara den enda kommun inom riket, som icke skulle sjelf skaffa sig en tomt för sina sjukhus. Det är en kostnad, som hvarje kommun får vidkännas, och Stockholms kommun borde väl äfven få göra det, och den bör dessutom vara tacksam därför, att den under 60 års tid fått begagna denna tomt utan afgift till staten.

Sedan man misslyckats uti den framställning, som gjorts, har man kommit till ett nytt uppslag i saken, som väl icke regeringen ens vetat om förut, i det att man på den plankarta öfver tomten, som här utdelats, så att säga, annekterat en del af tomten, hvilken utmärkts såsom tillhörande staden. Jag har förgäfvets sökt att komma underfund med, på hvad grund Stockholms stad skulle kunna hafva eganderätt till denna del eller den s. k. strandplatsen, och jag har ingalunda kunnat blifva öfvertygad derom af de skäl, som reservanterne uti sin reservation anført. Den uppgiften vågar jag således ej taga för kontant, ty kanske kommer man till slut och säger oss, att Stockholm är egare till hela tomten?

tomten? man vet icke så noga hur man slutligen drar upp linierna, om en sådan namnlös karthop tages för god

Jag vill nu ej längre upptaga tiden uti denna fråga, utan slutar med att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag hörde af den siste talaren, att under något föregående stadium af denna frågas behandling det hade blifvit ådagalagdt, att denna mycket omtalade tomt, hvarom det nu nästan börjar blifva tråkigt att höra talas, skulle vara "öfverflödigt stor". För att få bort detta fullkomligt onödiga argument ur diskussionen, ber jag att få upplysa om, huru detta uttryck tillkommit. Då Kongl. Maj:t till 1859—1860 års Riksdag aflät sin proposition rörande denna tomt, hade kurhusedirektionen uti afgifvet yttrande förklaradt, att tomten, som väl kunde vara för kurhusets behof *något större* än hvad som verkligen behöfdes, deremot vore särdeles lämplig för allmänna barnhuset, åt hvilket tomten då skulle upplåtas, derest närmare öfverenskommelse derom kunde träffas. Detta uttryck "*något större*" kom att först uti Kongl. Maj:ts proposition och sedermera uti Riksdagens skrivelse till Kongl. Maj:t af den 8 Februari 1860 utbytas mot orden "*öfverflödigt stor*" och sedan denna fras nu väl kommit i gång, tycks den blifvit alltför dyrbar, för att man skulle kunna släppa den ur händerna.

För öfrigt ber jag att få nämna emot den siste talarens anmärkning att regeringen uti denna fråga varit inkonseqvent, att jag för min del icke kan finna, att så varit förhållandet. Jag tycker nog om konsekvens, men anser mig dock icke kunna rikta något klander för inkonseqvens emot regeringen derföre att hon rättat sig efter Riksdagens framställningar. Då nemligen Riksdagens hufvudsakliga skäl till ett afslag å Kongl. Maj:ts proposition år 1870 var den dolda misstanken, att Stockholms stad ville komma i besittning af tomten under full eganderätt för att derpå göra en affär, så har regeringen genom sitt nu afgifna förslag velat rycka detta skäl ur händerna på Stats-Utskottet och derföre endast begärt besittningsrätt till den ifrågavarande tomten, så länge densamma begagnas till sitt nuvarande ändamål.

Förhandlingarne om denna tomt hafva verkligen ett märkvärdigt syskonuttycke med det slags disputationer, som man arrangerar antingen rent af för nöjes skull eller ock, såsom under studenttiden, för att öfva sig. Man har ryckt undan Stats-Utskottet det ena argumentet efter det andra, men Utskottet och dess försvarare låtsas ej derom. Först fäste Utskottet sig dervid, att Stockholms stad ville hafva fullt eganderätt till tomten. Man förklarade då, att det blott vore fråga om en trygg besittningsrätt, men icke hjälpte det. Från Utskottets sida antyddes vidare, att Stockholms stad skulle hafva skinnat staten på tomtaffärer. Derpå svaras med att omtala det pris, som Stockholms stad tog af staten vid försäljning af tomten till det nya posthuset, och genom en jämförelse med hvad staden sjelf fått betala, då den för sitt behof nödgades expropriera en annan tomt i närheten deraf, för hvilken den fick gifva tre gånger så mycket, som staten för posthustomten. Således är äfven detta argument nedgjordt, men så snart frågan om kurhustomten kommer, upp-

kallas dessa ihjälslagna argumenter åter fram. Detta påminner högeligen om det sätt att resonera, som användes af "degnen" uti Holbergs komedi "Erasmus Montanus". Då denne sistnämnde framställer sina filosofiska spörsmål och ställer upp sina argumenter i god ordning, svarar "degnen" med att deklina "Nominativus ala, Genitivus ala, Dativus ala" och så vidare. På samma sätt har Stats-Utskottet nu ock svarat vid tvåne riksdagar.

Nu kommer man och säger, att Stockholms stad bör betala något för att komma i besittning af denna tomt. Jag ber om förlåtelse för min fråga, om verkligen detta yrkande kan kallas rimligt. Skall Stockholms stad betala för att fortfarande få besitta en tomt, som den nu besitter med sådan rätt, att till och med Stats-Utskottet erkänner, att det icke kan komma i fråga, att staten utan vidare omständigheter skulle taga den tillbaka? och skall Stockholms stad betala för en tomt, som är upplåten åt staden och länet gemensamt? Och vidare: skall Stockholms stad betala för tryggad besittningsrätt till en tomt, upplåten för en inrättning, som staten för ett sitt ändamål — nemligen den medicinska undervisningen — tagit i anspråk och i vissa fall kommenderar? Det är en logik häruti, som jag åtminstone ej kan vara med om, och yrkar jag därför, att Kammaren, med afslag å Utskottets förslag, måtte bifalla hvad af reservanterna uti den afgifna reservationen föreslagits.

Herr Carl Ifvarsson: Jag är med en föregående talare ense derom, att denna fråga börjar blifva tråkig, ty under den jemförelsevis korta tid, som jag varit riksdagsman, har den flera gånger återkommit och den skall fortfarande blifva en tråkig fråga, så vida icke regeringen söker lösa densamma på ett annat sätt än hittills.

Denna fråga består af trenne delar. Den första delen af frågan är den, huruvida Stockholms stad och län hafva besittningsrätt till ifrågasatt tomter eller ej. Jag har derom hört tvistas, men jag antager för egen del, att saken är alldeles klar, då Kongl. Maj:t ifrågasatt, dels att staten skulle till Stockholms stad helt och hållet afstå dessa tomter och dels att staten skulle tillförsäkra staden en mera tryggad besittningsrätt till desamma än den staden för närvarande kan hafva. Om nemligen stadens besittningsrätt till ifrågasatt tomter vore för all framtid betryggad, då hade Kongl. Maj:t icke behöft framkomma med ett förslag om en ytterligare bekräftelse derpå från statens sida och ännu mindre derom att staten skulle helt och hållet afstå eganderätten till dessa tomter. Denna del af frågan finner jag således klar.

Den andra delen rör tvisten mellan Stockholms stad och Stockholms län. Kongl. Maj:t ifrågasätter nu att representationen skall lemna sitt samtycke dertill att ifrågasatt tomter må af staden fortfarande besittas, dock med sådana villkor, att länets rätt till begagnande af kurhusinrättningen derigenom betryggas. Då en sådan framställning göres, är det naturligt att från länets sida framkomma anspråk på lika rätt till dessa tomter som den, hvilken kan staden tillerkännas, och då blir frågans lösning svårare, ty antingen man då förklarar att staden eller länet får företrädesrätt till nyttjande af tomterna, så anser den, som fått min-

dre rättighet än den andre, sig förnärmad, nemligen då båda kommunerna, staden och länet, anse sig ega rätt till samma tomter.

Den tredje delen af frågan är den, i huru vidsträckt mån staten bör understödja denna kurhusinrättning, antingen den blir för staden och länet gemensam eller för staden särskild. Hvad länet angår, så har staten ej större skyldighet till det än i fråga om andra län, hvilka få bekosta sina kurhusinrättningar. Om deremot med denna sjukvårdsinrättning afses, att den skall blifva en stadens tillhörighet, men med vidsträcktare skyldighet än andra dylika inrättningar, och att densamma kanske således kan anses såsom en inrättning af mera allmän beskaffenhet, då medger jag, att det är statens skyldighet att i någon mån understödja densamma. Men innan staten bestämmer sig härför, bör först och främst tvisten mellan staden och länet vara afgjord. Vidare och för att rätt kunna bedöma, i hvad mån staten bör lemna bidrag till denna inrättning, erfordras att få veta tomternas verkliga värde. Inom den afdelning af Utskottet, hvilken först behandlade denna fråga, sökte man, då frågan för några år sedan der behandlades, förskaffa sig kännedom härom, och man fick äfven upplysning derom, hvartill egendomen blifvit uppskattad, och dels derom att staten tillföre inköpt densamma för en ringa löseskilling, motsvarande, efter nu gällande myntvärde, omkring 39,000 R:dr. Då frågan kom till handläggning i Utskottet, meddelades emellertid den upplysning, att dessa tomter egde ett mångdubbelt större värde än man förut antagit, och att deras verkliga värde då kunde beräknas uppgå till flera hundra tusen R:dr. Jag har sedermera från annat håll fått bekräftelse på denna uppgift. Det är således af vikt, att, om fråga uppstår om att mot lösen afstå dessa tomter, en ordentlig värdering först försiggår, och sedermera att staden och länet åtskiljas, hvarefter man får se, huruvida och på hvad vilkor det kan vara skäl att till staden afstå hela eller någon viss del af tomterna. Ett annat sätt vore att lösa frågan, om staden från staten exproprierade hela egendomen, möjligtvis äfven mot någon ersättning till länet, och sedermera hos staten begärde något understöd. Då blefve saken klar och Riksdagen kunde, utan att blindvis, såsom nu är i fråga, besluta om det understöd, som kunde efter sig företeende omständigheter finnas skäligt.

Så länge frågan befinner sig på sin nuvarande ståndpunkt, kan jag ej inse huru representationen skall kunna annorledes än med förbuodna ögon afgöra denna sak. Under sådana omständigheter nödgas jag yrka bifall till Utskottets förslag, hvilket jag icke gjort om saken varit fullt utredd och klar, när jag anser att det kan vara skäl för och billigt att staten i någon mån understödjer denna inrättning, om en undervisningsanstalt dermed blifver förenad. I frågans nuvarande skick kan jag dock icke annat än gilla Utskottets hemställan.

Herr *Johan Erik Johansson* instämde med herr Carl Ifvarsson.

Herr Leijer: Jag skall ej länge upptaga Kammarrens tid. Denna fråga har redan blifvit tillräckligt behandlad och jag vill blott i största korthet skärskåda densamma från en annan synpunkt än den, som förut hufvudsakligen gjort sig gällande. Man har för mycket talat om Stock-

holms stad och Stockholms län och alldeles för litet om staten. Jag anser nemligen att blott statens nytta här bör komma i fråga. I ett enda hänseende sanmanfaller statens intresse med stadens och länets, nemligen deruti att staten bibehåller sin värdighet genom att icke frånrycka det dem förut gifna löftet om besittningsrätt till ifrågavarande tomter. Jag har också icke hört någon påyrka ett återkallande af detta löfte, ehuru väl en talare på skånebänken förklarade, att någon tid för besittningsrättens bestånd icke vore bestämd. Jag tror icke att denna förklaring tarfvar någon vederläggning; dock torde Riksdagens uppmärksamhet böra fästas derå, att tomterna en gång blifvit upplätta till både stadens och länets disposition. Om man skulle antaga reservanternes förslag, så är i och med detsamma eller blir snart länet, om jag så får uttrycka mig, undanpetadt. Vilkoren kunna nemligen uppställas så, att länet måste afstå från att hafva del i kurhusinrättningen.

Staten måste, enligt min tanke hufvudsakligen taga i öfvervägande, huruvida staten har någon nytta deraf att en kurhusinrättning fortfarande finnes på ifrågavarande plats. Ja, deruti tror jag alla öfverensstämma. Om Stockholms stad nu icke erhåller stadfastelse på besittningsrätten till dessa tomter, så faller det af sig sjelft, att staden måste på annat ställe skaffa sig ett kurhus, och det är högst sannolikt att staden då upphör att lemna plats för klinik och föreläsningssal. Då återstår för staten ingenting annat än att sjelf upprätta en klinik, och jag tror icke att denna Kammare, som alltid visat sig vänligt stämd mot Karolinska Institutet, skulle vilja undanrycka detsamma möjligheten att hålla sig i jemnbredd med universitetens medicinska fakulteter just i denna tidpunkt, då man gifvit Karolinska Institutet rättighet att anställa medicinsk examen, för hvilken en klinik för syfilis är alldeles nödvändig. Om staten blir nödsakad att sjelf inrätta en dylik kliniik, så är det uppenbart, att kostnaden derfor komme att uppgå till vida större belopp än lösesumman för ifrågavarande tomter, derest en sådan lösen ens kunde i fråga sättas. Är denna min förutsättning riktig, så är det uppenbart, att det ligger i statens intresse att kurhusinrättningen fortfarande förblifver på denna plats, dock med det vilkor att en klinik fortfarande får vara med densamma förenad.

Jag vill derföre för min del yrka bifall till det af Herr vice Talmannen framställda förslag, dock med tillägg af följande ord: "Och så länge föreläsningssal och klinik der anordnas och underhållas." Jag anser nemligen detta tillägg alldeles nödvändigt, enär man annars kunde säga, att statens målsmän vid nu ifrågasatta upplåtelse försummat att se upp.

Grefve Björnstjerna: Jag skall blott ett par ögonblick upptaga Kammarens tid. Jag beklagar, att jag, ehuru Herr O. B. Olsson har sin plats helt nära min, ändock icke lyckats göra mig af honom hörd. Straxt efter det jag yttrat mig, förklarar han nemligen, att han för sin del ej kan finna någon skilnad mellan eganderätt och besittningsrätt. Jag förmodar att jag ej behöfver för honom förklara betydelsen af ordet eganderätt. Med besittningsrätt menas åter i detta fall den rätt Stockholms stad eger att disponera ifrågavarande tomter, så länge de användas

till kurhusinrättning. Skulle detta vilkor icke uppfyllas, ja, då tager staten sina tomter tillbaka. Sedan jag tagit mig friheten ådagalägga huru oskyldig staden var i fråga om upplåtelse af tomt åt posthuset och sedan jag förklarar meningen med stadens anspråk på skäligen ersättning för afståendet af några områden för anläggande af hofstallet, så uppträder den ärade talaren och utan att bevärdiga mitt anförande med ringaste vederläggning, uppprepar påståendet, att staden i dessa fall framställt oskäligen anspråk.

Herr Liss Olof Larsson åter påstår, att jag förklarar, att, om Kongl. Maj:ts förslag nu ej bifölles, staden då skulle förlägga ifrågavarande sjukvårdsinrättning till en plats långt utom staden. Detta allt är fullkomligt gripet ur luften. Jag har endast framhållit, att Stockholm då skulle se sig nödsakadt uppbygga sitt nya kurhus på en från öfriga hospitaler meira aflägsen plats än den nu ifrågavarande. Samme talare yttrade äfven, att vi önskade använda platsen till en parkanläggning för stadens innevånare. Något sådant har aldrig fallit oss in. Redan nu finnes en parkanläggning der, afsedd till promenadplats för patienterne, och för desse vill jag fortfarande bibehålla den.

Den värde representanten från Dalarne yttrade derefter, att den planritning, som här framlagts, icke skulle hafva någon betydelse. Jo, den betyder presist lika mycket som hvarje annan lagligen upprättad karta. Att staden eger den å kartan utmärkta strandplatsen är således lika obestriddligt som att Herr Liss Olof Larsson eger sitt hemman. Då jag slutligen icke kan föreställa mig, att den af honom uppställda, för honom troligen roande jämförelsen emellan staden och länet, samt de storheter som grälade om kon, eger den ringaste tillämplighet i detta fall, torde han ursäktas, att jag icke svarar honom i samma tonart som den hvarti han här funnit för godt att uppträda. Den uppfostran jag erhållit förbjuder mig detta.

Beträffande sjelfva saken, är jag slutligen af olika mening med den talare på stockholmsbänken, som ansåg det af Friherre Åkerhielm framställda förslaget vara så särdeles skadligt för Stockholms stad. Jag ville visserligen helst påyrka bifall till reservanternes mening, men då jag nu fått veta, att Första Kammaren redan antagit ett förslag i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Friherre Åkerhielms, ber jag att få förena mig med honom, dock med det af Herr Leijer föreslagna tillägg.

Herr vice Talmannen Friherre Åkerhielm: Jag kan väl förstå, att Kammarens tålmod snart måste vara uttömdt och vill derföre endast helt kort till besvarande upptaga några yttranden af ett par föregående talare, hvilka jag, såsom den ende representant för den andra parten, länet, som här yttrat sig, oaktadt den framskridna tiden, icke kan tro Kammaren fordra att jag med tystnad skulle förbigå.

Först vänder jag mig då till den ärade talare på stockholmsbänken, som fann den lyckliga liknelsen om de Siamesiska tvillingarne, och får förklara honom att det visst icke förvånar mig, att den stora brodern vill underkasta sig en operation, hvarigenom han sjelf skulle få behålla den för bådas kroppar gemensamma del, som är alldeles nödvändig för individens uppehållande, men då han, vändande sig till Utskottet, förklarade, att han såge frågan "uteslutande ur hederns synpunkt", så lugnar

jag mig, och tillropar honom: store tvilling, låt äfven lille bror lefva. Underkasta honom ej en operation, som sker endast på hans bekostnad, helst då han är nöjd med att vara sammanvuxen, om än stora bror är både hårdhänt och magtlysten emellanåt.

Striden mellan tvillingarne framkallade egendomligt nog i Dalarne minnet af ordspråket om "bonden, som får igen sin ko". Ja, nog får Herr Liss Olof Larsson igen sin ko, ty ännu står den gamla regeln, att den starkares rätt gör sig alltid gällande, men med stöd af någon annan rätt får han henne ej, ty först är kon redan bortgifven med gåfvobref af 1815 och vidare betalas för henne ett vackert arrende i den bildning, som svenska män, hvilka egna sig åt läkareyrket, redan erhållit, och ännu kunna erhålla vid en inrättning, som kostar staten intet och ligger så centralt som den ifrågavarande. Detta är en förmån icke blott för Stockholms län, utan för hela landet, kring hvilket gagnet af den åtnjutna undervisningen sprider sin helsosamma verkan, och *detta* är ett skäl, som den ärade stats-utskottetsledamot som talar från hallandsbänken må tillåta mig få göra gällande, utan att derföre kan anses att man här på något sätt vill gynna länet på de andras bekostnad, något som jag aldrig vill göra mig skyldig till, lika litet jag vill, såsom representant för hela landet, förbise *det* *helas* nytta derföre att det gagn som tillfaller *en del* af landet, hastig sedt, faller mera i ögonen. Jag tillåter mig slutligen fästa uppmärksamhet derpå, att Första Kammaren nu fattat beslut i frågan och dervid uppmärksammat det utaf Herr Leijer och, om jag hörde rätt, äfven af Grefve Björnstjerna önskade tillägg med afseende på undervisningen.

Första Kammarens beslut lyder som följer: "att Stockholms stad och län må fortfarande besitta ifrågavarande tomt med derå befintliga, staten tillhöriga åbyggnader, så länge tomten användes till kurhusinrättning samt med vilkor att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som å de af Arkitekten P. U. Stenhammar år 1872 upprättade ritningar är föreslaget, inom kurhuset anordnas och underhålles för den dithörande medicinska undervisningen lämplig föreläsningssal."

Jag anhåller nu att få ändra mitt förut framställda yrkande till full öfverensstämmelse med Första Kammarens beslut, på hvilket jag vördsamt begär proposition.

Herrar *Leijer*, *Grefve Björnstjerna*, *Lundström* och *Hedin* gifvo, hvar efter annan, till känna, att de återtogo sina förra yrkanden och förenade sig med Herr vice Talmannen om det förslag, som af honom nu senast blifvit framställt.

Herr Rubenson yttrade: Oaktadt jag fortfarande icke är öfvertygad att det förslag, som Herr vice Talmannen framställt och för hvilket han, med begagnande af min ringa person, höll ett så vackert föredrag, innebär någon förmån för Stockholms stad framför Utskottets förslag, så vill jag likväl, för att icke binda de kommunala myndigheterna utan lemna dem tillfälle att antaga eller förkasta detta nu framställda förslag, och då Herr vice Talmannens yrkande är lika med Första Kammarens beslut i frågan, icke längre yrka bifall till reservanternes förslag. Jag tror

dock icke att "den lille brodern" skulle hafva blifvit misshandlad, om reservanternes förslag vunnit Riksdagens bifall. Der föreslås nemligen, att Stockholms stad må fortfarande besitta ifrågavarande tomt mot förbindelse för staden att "på de vilkor, som äro eller framdeles kunna blifva fastställda, å kurhusinrättningen upplåta plats åt sjuke jemväl från Stockholms län, så länge länet vill af sådan gemensam sjukvårdsinrättning sig begagna". Skulle de vilkor staden skulle kunna komma att uppställa möjligen icke smaka länet, så blir följden, att Kongl. Maj:t vid uppkommande transaktioner får slita tvisten, och Kongl. Maj:t skulle således kunna ålägga Stockholms kommun att å inrättningen upplåta plats för sjuke från länet på sådana vilkor, som äro för länet antagliga. Jag tror således, att länets rätt fullkomligt skulle tillgodoses genom antagande af reservanternes förslag, men vill, som sagdt, ej längre yrka bifall till detsamma.

Herr Sven Andreasson: Mig synes som om Stockholms stads nyttjanderätt till den ifrågavarande tomten skulle kommit något på sned. En föregående talare har väl sagt, att bifall till Kongl. Maj:ts proposition endast skulle utgöra en bekräftelse på en öfverlåtelse, som skett för sextio år sedan, men den öfverlåtelsen måste hafva varit något tvetydig och af Herr vice Talmannens yttrande framgår, att Stockholms län icke är belåtet med det sätt, hvarpå staden vill disponera inrättningen. Jag finner ej heller klart, att staten afhändt sig sin rätt till tomten och jag styrkes i denna förmodan deraf, att man gång efter annan begär bekräftelse på öfverlåtelsen. Beträffande en föregående talares yttrande, att Stockholms stad borde hafva någon ersättning för det staden underhåller en för läkarebildningen så nyttig anstalt, som den ifrågavarande, vill jag erinra, att Stockholms stad torde hafva full ersättning därför i de många bildningsanstalter, som staten inom dess område underhåller.

En talare på stockholmsbänken, som vanligen talar mycket väl, ytttrade sig nu till en del på ett så underligt språk, förmodligen det mesopotamiska, att jag icke kunde följa honom.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Sedan Herrar *Silfver Stolpe* Friherre *Cederström* och *Öhlin*, hvilka instämt i Herr vice Talmannens först gjorda yrkanden, anmält, att de från samma yrkande afstodo och i stället ville understödja Herr vice Talmannens senare förslag, förklarades öfverläggningen slutad; och gäfvos af Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på bifall till deras mening, som yrkat att Kammaren, med afslag å berörda hemställan, måtte biträda det af Herr vice Talmannen senast framställda förslag. Herr Talmannen förklarade sig anse den senare propositionen hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad. Då emellertid votering begärdes, blef, med upptagande af bifall till Utskottets förslag såsom ja-proposition, nu uppsatt, justerad och anslagen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 37,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit: att Stockholms stad och län må fortfaraude besitta ifrågavarande tomt med derå befutliga, staten tillhöriga åbyggnader, så länge tomten användes till kurhusinrättning samt med vilkor att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som å de af Arkitekten P. U. Stenhammar år 1872 upprättade ritningar är föreslaget, inom kurhuset anordnas och underhålles för den dithörande medicinska undervisningen lämplig föreläsningssal.

Derefter skedde i vanlig ordning omröstningen, som utföll med 98 ja mot 65 nej; i följd hvaraf Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos och biföllos Banko-Utskottets nedannämnda memorial:

N:o 3, i fråga om eftergift af Bokhållaren A. O. Bagges betalnings-skyldighet för ett från Riksbanken på delvis falska befunna lånehandlingar till O. Jonsson i Krafslösa utgifvet lån;

N:o 4, med hemställan om afskrifning ur Riksbankens hufvudkontors räkenskaper af dess återstående fordringar för ett kassakreditiv och åtskilliga lån med omsättningsrätt; och

N:o 5, i fråga om afskrifning ur Afdelningskontorets i Göteborg räkenskaper af åtskilliga lån.

§ 7.

Vid föredragning dernäst af Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 9), i anledning af väckt motion om förändrad lydelse af 9 § i Kongl. kungörelsen den 30 December 1863 angående nämndemans rätt till ersättning för extra förrättningar m. m., blef Utskottets hemställan af Kammaren bifallen; kommande, jemlikt Riksdags-ordningens 63 § 3 mom., detta beslut att, genom utdrag af protokollet, Medkammaren delgifvas.

§ 8.

Föredrogos och biföllos Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 10), i anledning af väckt förslag om underdånig hemställan till Kongl. Maj:t rörande ändring i Kongl. kungörelsen den 27 September 1872 angående expeditionslösen.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes Andra Kammarens Andra Tillfälliga Ut-

skotts utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 12) i anledning af väckt förslag om underdånig hemställan till Kongl. Maj:t angående åstadkommande af permanenta skiljedomstolar för biläggande af internationela tvistefrågor.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag rörande de i detta sammanträde fattade beslut.

§ 11.

Då Herr Talmannen nu föredrog en af Herr *Olof Olsson* från Verm-lands län gjord anhållan om ledighet från riksdagsgöromålen under 14 dagar från och med den 26 Mars, begärde Herr *Gumælius* ordet och yttrade:

Herr *Gumælius*: Jag iakttog nyss, att många platser i Kammaren bära anslaget: "ledig plats" — och tyckte mig finna en stor tillströmning till Talmannens plats af ledamöter, hvilka antagligen ämnade begära ledighet från riksdagsgöromålen. Jag beklagar därför om Kammaren skulle blifva illa besatt vid den behandling af viktiga delar af statsregleringen, som nu stundar. Fjerde hufvudtiteln är på väg till Kamrarne och den sjetta är äfven snart att förvänta, hvarefter väl så fort som möjligt också de öfriga följa. Det vore därför önskvärdt, om Kammarens ledamöter ville för sina ledighetsansökningar välja en mindre vigtig tid än den nu stundande.

Jag tillåter mig begära den föredragna ansökningen på bordet.

Herr *Nils Nilsson* från Blekinge län: Jag tillåter mig fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att jag, för min del, icke begärt ledighet förr än från den 26 innevarande månad. Under föregående riksdagar hafva många ledamöter erhållit ledighet öfver Påskhelgen och jag förmodar, att Herr *Gumælius* icke fordrar, att en riksdagsman nödvändigt skall under fyra månader vara borta från sitt hem, utan att under denna tid någon gång få besöka detsamma. Jag tror, att äfven Herr *Gumælius* någon gång begagnat sig af permission.

Med anledning af hittills afgifna yttranden tillkännagaf Herr Talmannen, att sju ledighetsansökningar inkommit, samt att i fem af dessa ledigheten blifvit begärd från och med den 26 innevarande månad och i de tvänne öfriga från en ännu senare dag.

Ordet lemnades derpå till:

Herr *Gumælius*: Den upplysning, Herr Talmannen lemnat, ger mig anledning att begära samtliga ledighetsansökningarne på bordet, då det icke är någon brådska med deras besvarande. Till nästa plenum kan upplysning vinnas om de göromål, som stunda, och det kan på grund

deraf säkrare afgöras, om desse Herrar, som begärt ledighet, kunna få resa bort vid önskad tid.

Herr Talmannen uppläste ru namnen på de ledamöter, som sökt ledighet, och voro dessa, förutom Herr Olof Olsson: Herrar *A. Andersson* från Vermlands län, *A. Andersson* från Bohus län, *Nils Nilsson* från Blekinge län, *Johannes Andersson* från Bohus län, *Lasse Jönsson* från Christianstads län och *G. Bolin* från Upsala län. Samtliga dessa ansökningar blefvo derefter, enligt Herr Gumælii yrkande, bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 4 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Fredagen den 13 Mars.

Kl. 1^h 3 e. m.

§ 1.

Justerades det i Kammarrens sammanträde den 6 innevarande månad förda protokoll.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 5, i anledning af väckta motioner om ändring i 9, 12, 14 och 23 §§ Riksdags-ordningen;

Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 16, angående reglering af utgifterna under riksstatsens fjerde hufvudtitel; och

N:o 42, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående Westerås domkyrkokassas befriande från skyldighet att erlägga ränta och amortering å ett år 1858 beviljad statslån;

Andra Kammarrens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 13), med anledning af väckta förslag om ändring i Kongl. Maj:ts Förordning och Reglemente angående folkskolelärares pensionering af den 30 November 1866; samt